

nasprotnega spola. Vendar se je izkazalo, da (vsaj pri meni) v literarnem junaku prevladuje tista občečloveška, ali če hočete božanska bit, ki teče skozi nas kot eno samo življenje. V bistvu je v *Princeski z napako* Fatima zorela z zgodbo, medtem ko je v knjigi *Baraba* zgodba zorela s Tizijem.

Predstavljam si, da podobno kot Will v Pullmanovem *Pretanjenem nožu* avtorji z nevidnim rezilcem izrezujemo okna, skozi katera lezejo osvobojeni junaki iz naše domišljije, ki so mogoče v nekem drugem resničnem svetu celo zelo resnični in ravnokar režejo okenca, skozi katera osvobajajo nas, svoje domišljjske junake.

Iz mojih del je jasno razvidno, da so mi bolj pri srcu junaki, ki so v konfliktu s svetom, oz. junaki, ki večkrat ravnajo v nasprotju z ustaljenimi moralnimi normami, čeprav občečloveške vrednote, v katere sami verjamejo, praviloma nikoli niso sporne. Najbolj pa drži dejstvo, da je moje literarno ustvarjanje zelo intuitivno in nepredvidljivo.

Kot avtorica vsaj v nekaterih svojih delih težim k junakom, ki mi omogočajo večplastno strukturo (ta je zaključena šele potem, ko vtipkam besedico KONEC), zato je včasih videti, kot da pozabljam na sposobnost dojemanja naslovnika, ki mu je delo namenjeno. A zdi se mi, da nikoli ne smemo do konca odrasti, da si moramo pustiti priškrnjena vratca, skozi katera lahko smuknemo nazaj v svet mladosti. Seveda je to predvsem nasvet za nas, odrasle. Kam pa naj se umaknejo otroci, ki zdaj še morajo zapirati vrata za seboj že zato, da se ne prehladijo? Odgovor se ponuja kot na dlani: v svet iz besed, naj bo strukturiran ali ne, včasih se zdi stabilnejši od našega.

Lenart Zajc

MLADOSTNIK IN KNJIŽEVNOST

Uvod

V zadnjem času je pogosto slišati, da naj bi mladina ne brala več toliko književnih del, kot jih je nekoč, še manj pa da bere domače avtorje. Sicer je dejstvo, da imajo današnji adolescenti bistveno širšo paleto zabave, kot jo je imela npr. moja generacija (rojena v drugi polovici šestdesetih), in seveda omenjena paleta vključuje veliko udobnejšo obliko krajšanja časa, kot je branje književnih del. Pa vendar bi bilo trditev, da mladina dandanašnji bere manj, kot je brala njega dni, dobro empirično preveriti s poglobljeno raziskavo, ki pa bi morala biti izvedena s strani kakšnega od podjetij, ki se pri nas s tovrstnimi raziskavami ukvarjajo. Za neoporečnost in nepristranskost rezultatov kakršnekoli raziskave je namreč nujno, da jih ne izvajajo osebe, ki so z raziskovano materijo na kakršnemkoli nivoju povezane. Tako lahko resno dvomimo v vse raziskave na to temo, speljane s pomočjo učiteljev, profesorjev ali drugih delavcev, vpletenih v vzgojno-izobraževalni proces mladih, saj je dejstvo, da so oni sami vsaj na emocionalnem nivoju zainteresirani za rezultate raziskave. V svojem nadaljnjem razmišljanju se torej ne nameravam poglobljati v bralne navade mladih generacij, pač pa me bolj kot to zanima sama upravičenost mladinske književnosti, namenjene mladostniku po štirinajstem letu,

torej nekje od konca osnovnega izobraževanja dalje. Da pa sem temu razmišljanju vendarle dal določeno težo, sem samoiniciativno in z lastnimi sredstvi izpeljal kvalitativno družbeno raziskavo po sistemu *LADDERING* (*verizenje*).*

Preden se spustim v razpravljanje o mladinski književnosti, njenem smotru in poslanstvu, moram najprej opredeliti pojem »mladinske oziroma mladostniške književnosti«, kot sem ga opredelil v svoji raziskavi. Sam izraz mladinska književnost je mogoče zaslediti v več pomenih. V generalnem pomenu ga uporabljamo za označevanje literature, namenjene otrokom in mladostnikom, kar potemtakem pomeni, da v mladinsko književnost uvrščamo lahko vse: od slikanic, otroških knjižic, pa do nekoliko resnejše književnosti, ki jo berejo mlajši najstniki, in zahtevnejše književnosti, ki jo berejo mladostniki. Po drugi plati se izraz mladinska književnost uporablja tudi takrat, ko je mišljena književnost, namenjena otrokom, starejšim od deset let. Seveda pa je tudi tako omejeno pojmovanje mladinske književnosti še vedno preširoko, saj se književnost, namenjena mladim do približno 14. leta, bistveno razlikuje od književnosti, ki jo berejo mladi po 14. letu oziroma po končani osnovni šoli. Zaradi boljšega razločevanja bom za to skupino bralcev uporabljal izraz mladostniška književnost.

Preden se lotim predstavitve rezultatov same raziskave, seveda moram odgovoriti, kaj sploh naj bi bila **mladostniška književnost** oziroma moram ta pojem nekoliko podrobneje opredeliti. Verjetno bi lahko v strokovni literaturi našel cel kup pravil, s katerimi je mogoče določeno literaturo »popredalčkati« kot mladostniško književnost. Glede na to, da s temi pravili ne mislim polemizirati, bom literaturo, ki jo sam smatram za mladostniško, še najboljše opredelil s trditvijo, da je mladostniška književnost literatura, po kateri v večji meri segajo mladostniki kot odrasli. Mladina v tej dobi namreč z vsakim letom manj posega po literaturi, ki je bila že ob njenem nastajanju namenjena prav mladini (npr.: mladi, ki berejo Ingoličevo *Gimnazijko*, to opravijo že v osnovni šoli, v gimnaziji pa le še redke izjeme), pač pa posegajo po delih, ki so jih avtorji sicer pisali za odrasle, vendar so jih mlade generacije »posvojile«.

Ustvarjanje bralnega nabora

Za raziskavo, ki je, poudarjam, zelo subjektivne narave, in ki nikakor ne more služiti kot objektivni prikaz bralnih navad določene generacije, sem izbral 14 različnih dijakov drugih in tretjih letnikov različnih ljubljanskih gimnazij, s katerimi sta dve raziskovalki, poučeni o sistemu *laddering* in poglobljenih intervjujih, opravili telefonske intervjuje.

Najprej nas je zanimalo, kako dijaki izbirajo knjige, ki jih berejo v svojem prostem času (torej so domača branja odpadla). Večinoma izberejo knjige po priporočilu prijateljev, staršev ali sorodnikov. Le dva med njimi sta kot primarni faktor izbora navedla knjižničarja ali profesorja slovenščine in le eden literarne recenzije v dnevnem časopisju. Večina intervjuvancev je navedla, da bolj zaupa

* *Laddering* (*verizenje*) je tehnika kvalitativnega raziskovanja, ki nas z usmerjenim izpraševanjem pripelje do razumevanja vedenjskih navad določene skupine. Zaradi majhnosti numerusa respondentov so takšne raziskave zgolj spoznavne narave in služijo kot uvod za pripravo vprašalnika pri masovnejših – kvantitativnih raziskavah oziroma služijo kot orodje za boljše približanje vedenja in razmišljanja raziskovane skupine, kot je razvidno iz samih rezultatov kvantitativne raziskave.

priporočilom prijateljev ali družinskih članov, ker poznajo njihov okus in vedo, kaj jim je všeč:

... *frendi vejo, kaj bereš, pa kaj ti sede, pa ti ne priporočijo kakšnih jajc ...*

... *sestra je dve leti starejša, pa mi že skoz daje za brat tist, kar je cool ...*

... *knjižničarji ti priporočijo samo tist, kar je, kao, za tvoja leta, to je pa brez veze, ker sem to brala že v osnovni šoli ...*

Velika večina je navedla, da dnevno časopisje spremljajo površno in le redko berejo literarne recenzije, ker »če je neki cool, ti itak to frendi povejo«.

Po teh odgovorih sodeč, bi si upal trditi, da je dejansko veliko pomembneje, da dijaki poznajo osebo, ki jim knjigo priporoči, kot pa referenčno knjižno poznavanje, dano s formalno izobrazbo in delovnim mestom osebe. To je pri teh letih razumljivo, saj so v obdobju, ko je zaupanje v veliki meri prenešeno z različnih avtoritet na vrstnike. Izpostaviti pa moram, da (žal) niti eden od naših respondentov ni niti posredno navedel, da bi obstajala kakšna knjiga, ki bi jo naj prebrali zaradi večanja/ohranjanja ugleda med sošolci.

Zanimive vsebine

Izpraševani dijaki so navajali kar najrazličnejše naslove knjig, ki jih berejo. Od teh jih veliko preberejo kar v angleščini, a priznam, da sem za večino literarnih del slišal prvič ali pa sem jih poznal bolj megleno. Zato smo se vprašanja lotili najprej po vsebinski plati in nato znotraj dobljenih odgovorov tipali za naslovi in avtorji, ki bi v to vsebino spadali.

O naših problemih

Anketirani dijaki zelo radi berejo knjige, ki pripovedujejo o najstnikih ali mladini, saj se s takšnim delom lažje poistovetijo. Pri tem ni pomembno, ali je zgodba postavljena v njihov čas, bolj je pomembno dejstvo, da se jim zdi delo pristno, da mu verjamejo. Tako so z velikim navdušenjem navajali naslednja dela: *Lovec v rži* (Salinger) in *Manj kot ni* (Ellis), ki pa ju večinoma berejo kar v angleščini, poleg teh dveh so nekateri omenjali še *Gospodarja muh* (Golding), *Pekleno pomarančo* (Burgess) in nenazadnje moj prvenec *5 do 12h*.

Radi berejo tudi knjige s problematiko, ki jim je blizu tako iz filmov kot iz dnevnega časopisja, torej o drogah, alkoholu, pouličnem nasilju ipd. Tu so omenjali Thomsonov roman *Strah in groza v Las Vegasu*, Borroughsov *Goli obed*, Fritsov *Do golega*, samo eden med navdušenimi nad to tematiko pa je poznal Stainbeckovo *Polentarsko polico*.

Malo te šokira

Po drugi plati jim je všeč tudi šokantnost vsebine, zato so navajali cel kup grozljivk in kriminalk. Zdi se jim boljše, če je nasilje, popisano v romanu, možno tudi v vsakdanjem življenju, kot pa če gre za čisto izmišljotino oziroma mitološka bitja. Od resnejših del so med takšnimi vsebinami navajali ponovno Burgessovo *Pekleno pomarančo*, Ellisov *Ameriški psiho*, DeSadovo *Juliette in Justine* ter cel kup Kingovih in Barkerjevih grozljivk ter seveda Harrisovo serijo o Haniballu Lectorju.

Odpelje te

Znanstvena fantastika in fantastika je zanimala pet naših respondentov kot čtivo, ki ga vzameš na morje oziroma za prosti čas, pri čemer so poznali manj avtorjev kot del, ki so jih prebrali. V tovrstni literaturi jim je všeč dejstvo, da te fantasti odpeljejo stran od realnosti in da lahko ob tem nekoliko sanjariš. Med avtorji so seveda navajali Tolkienu, Adamsa, Asimova in druge, predvsem anglosaške avtorje, medtem ko slovenskih avtorjev znanstvene fantastike ni poznal nihče.

Druga žanrska literatura

Seveda v veliki meri berejo tudi drugačno žanrsko literaturo, od ljubezenskih romanov do kriminalk (tu je bila med slovenskimi avtorji izpostavljena Maja Novak). V veliko manjši meri kot se spominjam pri svoji generaciji, pa jih zanima vojni roman.

Na liniji

Sodobne politično angažirane literature praktično ne poznajo, politično angažirana literatura, ki smo jo brale generacije v osemdesetih (npr. Zupana, Kocbeka, Orwella ...), jih ne zanima pretirano, ker se jim zdi totalitarnost sistemov odmaknjena in tuja oziroma, kot se je izrazil eden od respondentov: »*Trenutno je Alamut dost bolj aktualen roman kokr pa recimo 1984.*«

... in verjetno ima prav.

Književnost, posebej namenjena gimnazijcem

Takšne književnosti naši anketiranci ne poznajo. Ingoličevo *Gimnazijko* smatrajo bolj za osnovnošolsko kot srednješolsko literaturo. Problem pri književnosti, namenjeni mladim, vidijo v tem, da so njeni avtorji že pozabili, kako doživljajo svet mladostniki, ali pa stvari idealizirajo. Po mnenju anketirancev bi veliko del, do katerih so prišli šele v srednji šoli, prebrali že v osnovni šoli, če bi jim knjižničarji ali profesorji to svetovali. Ti pa tega ne storijo, ker menijo, da tovrstna literatura za osnovnošolce še ni neprimerna.

Zaključek

Naprej so pogovori z dijaki potekali o pravnih ceni knjige, dostopnosti knjig, ali bi si sami tiskali knjige, če bi jih imeli možnost snemati z internetnih knjižnic ipd., vendar ta vprašanja za moj prispevek niso relevantna. Je pa zanimivo spoznanje, da mladostniška književnost, razen tiste, ki jo mladostniki sami posvojijo, ne obstaja in bi jo bilo tudi nesmiselno producirati s tem namenom. Menim, da bi bilo zanimivo speljati kvantitativno telefonsko raziskavo (med slovenskimi osnovnošolci in srednješolci ter jo nato poglobiti še s kvalitativno nadgradnjo. Prepričan sem, da bi rezultati takšne raziskave bistveno doprinesli k sliki o realnem stanju branja med slovenskimi mladostniki, o njihovih željah, o možnostih seznanjenja z literaturo (se pravi tudi takšno, ki je po mnenju knjižničarja ali učitelja zanje neprimerna), predvsem pa bi bil rezultat takšne raziskave zelo koristno orodje v rokah vseh, ki se ubadajo s pospeševanjem branja.